

Diversiteit grootste troef voor Vlaamse land- en tuinbouw

ir. Peter Van Bossuyt • Adviseur Boerenbond

Meer dan ooit ondervond de Vlaamse land- en tuinbouw het voorbije decennium hoe afhankelijk men is van een hele reeks externe factoren die men zelf niet in handen heeft. De strijd om een verdere liberalisering van de wereldmarkt, de afkalvende Europese steun, een wijzigend maatschappijbeeld of een bijkomende ruimtelijke en milieudruk zijn maar enkele bepalende factoren die vandaag de Vlaamse land- en tuinbouwers voor soms verscheurende keuzes plaatsen. Welke uitdagingen staan de sector de komende tien jaar te wachten? Hoe kunnen de sector en de individuele bedrijfsleider hierop inspelen?

In de schaduw van WHO en maatschappij

Een herschikking op de wereldmarkt zorgde voor heel wat druk op de Europese landbouwpolitiek. De Europese landbouwsubsidies en de eigen marktbescherming waren kop van jut. De Wereldhandelsorganisatie (WHO) wierp steeds nadrukkelijker zijn schaduw op het Europese landbouwbeleid. Dit resulteerde in een eerste grondige hervorming van dit beleid in 1992, de zogenaamde *Mac Sharry* hervorming. Voor het eerst werden de landbouwers geconfronteerd met een overschakeling van prijssteun aan het basisproduct naar directe inkomenssteun. In 1999 zorgde een volgende hervorming, *Agenda 2000*, voor een verdere verschuiving van prijssteun naar directe inkomenssteun. Teven werd voor het eerst op Europees niveau een plattelandsbeleid op stapel gezet. Voor de betrokken landbouwers betekende het telkens weer aanpassen aan een bijgestuurd beleid dat steeds meer overging van productsteun naar rechtstreekse steun. Voor-

lopig orgelpunt is de implementatie van de *Midterm 'Reform'*. Via deze (voorlopig) laatste hervorming die vanaf begin dit jaar in Vlaanderen van toepassing is wordt de inkomenssteun volledig ontkoppeld van de teelten en moet worden voldaan aan een resem milieuvorwaarden alvorens subsidies te kunnen opnemen.

De discussie rond het *suikerdossier*, waarbij Europa wil komen tot én een afbouw van de productierechten én een afbouw van de prijs, mits beperkte compensatie voor de betrokken landbouwers, leert ons dat de grote landbouwnaties hiermee nog geen vrede nemen. Daarnaast zullen de nieuwe WHO onderhandelingen die deze maand in Hong Kong plaatsgrijpen de verhitte gemoederen tussen de diverse handelsblokken alleen maar aanwakkeren.

De onzekerheid binnen de sector wordt nog gevoed door de recente uitbreiding van de Europese Unie. Het is vandaag niet duidelijk in hoeverre een aantal nieuwe lidstaten zich op middellange termijn eer-

der als consument, dan als concurrent van onze producten zullen aanbieden. Waarschijnlijk ligt het antwoord in het midden en houdt de uitbreiding van Europa op het vlak van de afzet van kwaliteitsproducten een aantal kansen in die wij moeten grijpen.

De voorbije vijftien jaar veranderden ook de maatschappelijke verwachtingen ten overstaan van de landbouw. De overvloed aan voedsel zorgde bij de burger voor een meer kritische kijk op de voedselproductie en de voedselketen. De toegenomen vrije tijd en het groeiende natuurbewustzijn creëerden dan weer nieuwe verwachtingen ten aanzien van de open ruimte, de werkruimte van land- en tuinbouwers. Landbouw werd meer en meer een publiek goed waar consument, burger en overheid letterlijk en figuurlijk op toekijken.

Sector tussen hamer en aambeeld

De Vlaamse land- en tuinbouwsector zit vandaag tussen hamer en aambeeld. Als gevolg van een verdere liberalisering zal de concurrentie op de wereldmarkt toenemen. De toenemende prijsdruk die er het gevolg van is, draagt zeker niet bij tot duurzame ecologische landbouwmethodes. Daartegenover staat in Vlaanderen een scherper wordende wens naar productverscheidenheid, naar duurzaamheid, voedselveiligheid, dierenwelzijn en multifunctionaliteit. Dit leidt dan weer tot regelgeving met heel wat beperkingen en bijkomende kosten voor de individuele bedrijven als gevolg. Concurrenieren in een mondiale context wordt steeds moeilijker.

Een boer of tuinder zal meer dan ooit alle kwaliteiten van een goede KMO-manager moeten bezitten. Bovendien moet hij bereid zijn de handen uit de mouwen te steken én te werken met de grillen van de natuur.

foto: Boerenbond

■ De Vlaamse land- en tuinbouwers zullen de komende jaren hun aantal verder zien slinken, voor de blijvers komt ruimte vrij om creatief in te pikken op de vragen van de markt en de maatschappij.

De Vlaamse land- en tuinbouwsector staat vandaag meer dan ooit voor een levensgrote vraag. Hoe kan er voor gezorgd worden dat in een toenemende concurrentiële omgeving de extra inspanningen – onder meer op het vlak van leefmilieu, volksgezondheid en dierenwelzijn – worden ingevuld zonder dat de bedrijfszekerheid in het gedrang komt? Het streven naar een **duurzame landbouw** waarin een economische, ecologische en sociale dimensie elkaar zo goed mogelijk in evenwicht houden, zal daarbij continu de leidraad moeten vormen.

Er zal ongetwijfeld heel wat ondernemerschap nodig zijn om creatieve oplossingen te bedenken. In dit kader zal de boer-ondernemer goed moeten weten wat de burger - de consument - wil. Verder is er ook nood aan een vernieuwend denken rond het versterken van bestaande of het opzetten van nieuwe **samenwerkingsverbanden**. In diverse sectoren, zoals de tuinbouw en de zuivel, is bewezen dat het samenwerken binnen coöperaties niet alleen de positie van de producent versterkt. Er worden daarnaast ook kansen gecreëerd om verder in de markt door te dringen met een volledig gamma van producten. Nieuwe samenwerkingsvormen zullen zich daarbij meer en meer moeten richten op de volledige productieketen van voeder tot bord. Volgens een aantal landbouweconomen vormt niet langer de

technologische, maar vooral de organisatorische innovatie dé uitdaging.

Bij dit alles is het van belang dat de overheid een **wettelijk kader** schept waarin het creatieve ondernemerschap en de opgezette samenwerkingsverbanden gestimuleerd worden en zich kunnen ontwikkelen. Hierbij zijn niet alleen flexibele regels nodig die enige experimenteeruimte openlaten, maar ook een administratie die ondersteunt en niet zozeer bekeurt.

Streven naar hogere toegevoegde waarde

De individuele bedrijfsleider staat voor de zware opdracht om binnen een verstedelijkt Vlaanderen de nieuwe eisen vanuit de markt en de maatschappij om te zetten in een hogere toegevoegde waarde voor zijn eigen bedrijf. Van de boer wordt verwacht dat hij op zijn manier zijn bedrijf aanpast aan de nieuwe context. Als het van de burger afhangt zal het daarbij in deze wereld van overaanbod niet zozeer meer gaan om 'wat' geproduceerd wordt, maar 'hoe'.

Het wordt voor de individuele bedrijfsleider boeren met meer integratie in de opwaartse en de neerwaartse schakels van de voedselketen, of het wordt boeren met diverse keuzes binnen één bedrijf, of

in bijberoep ... een hele reeks mogelijke productiesystemen dienen zich aan. Het zal dus niet gaan om het overleven van 'grote' dan wel 'kleine' bedrijven, het zal gaan om grote én kleine bedrijven die op zeer uiteenlopende manieren aanpassingen doorvoeren.

De grote diversiteit aan kwaliteitsvolle land- en tuinbouwbedrijven moet de grote troef worden van onze Vlaamse land- en tuinbouw. Hoogtechnologische bedrijven gericht op de wereldmarkt die inpikken op de recentste ontwikkelingen inzake biotechnologie en productietechnieken, zullen actief zijn naast bedrijven die zich eerder ontwikkelen binnen de Europese marktordering, naast biobedrijven en naast bedrijven die via diversificatie inspelen op uiteenlopende vragen van de Vlaamse thuismarkt... Ze zullen naast elkaar een nieuwe toekomst uitbouwen.

De individuele bedrijfsleider dient zijn technische kennis constant te verfijnen en up-to-date te houden. Hij moet in staat zijn de bedrijfscijfers te analyseren, een goede band te smeden met leveranciers, afnemers of klanten. Hij moet alert zijn voor nieuwe marktkansen en maatschappelijke uitdagingen, weten om te gaan met personeel... Kortom een boer of tuinder zal meer dan ooit alle kwaliteiten moeten bezitten die men van een goede KMO-manager verwacht. Bijkomend moet

- De landbouw vindt nieuwe mogelijkheden in een hele reeks maatschappelijke verwachtingen. Of het nu gaat om het leveren van uiteenlopende diensten, het inspikken op recreatieve behoeften of de vraag om zorg, een duurzame diversificatie op bedrijfsniveau staat of valt met een voldoende financiële verloning.

hij wel bereid zijn om letterlijk de handen uit de mouwen te steken en te leven en werken met de grillen van de natuur.

Europa biedt nieuwe kansen

De sector wordt bij dit alles geconfronteerd met een paradox. Langs de ene kant pleit de burger via politiek, media en opiniemakers voor een multifunctionele, duurzame landbouw op een dynamisch, maar ongeschonden platteland. Langs de andere kant is de consument niet bereid hiervoor een voldoende hoge prijs te betalen. Hij of zij stelt zich te weinig de vraag of de goedkopere ingevoerde producten met dezelfde zorg zijn geproduceerd en in dezelfde mate milieu, natuur en dierenwelzijn respecteren. De doorsnee consument wil goedkoop voedsel, de doorsnee burger wil duidelijk meer. De mate waarin de landbouwsector een antwoord vindt op de maatschappelijke vragen zal recht evenredig zijn met de mate waarin de landbouw waardering zal ervaren vanuit de maatschappij.

In de vraag naar meer ligt voor de Vlaamse land- en tuinbouw toekomstgericht een belangrijke opportuniteit. Die kansen liggen niet alleen in de vraag naar diversiteit, kwaliteit en emotionele waardering van het voedsel, maar ook in de vraag naar rust, recreatie en mooie landschappen. Maar koken kost geld en zolang de consument dit niet wil vergoeden via de winkel moet de sector wel op overheidssteun kunnen blijven rekenen.

In de recente hervormingen van het Europese landbouwbeleid wordt getracht de nieuwe maatschappelijke opdrachten en de nodige economische ondersteuning met elkaar te verbinden. De bedrijfsleiders kunnen, wanneer zij aan een reeks randvoorwaarden voldoen, intekenen op steun voor diversificatie en multifunctionaliteit. Daar waar de rechtstreekse steun aan de landbouw afneemt, zal via een verhoging van het budget van plattelandsbeleid de kans worden geboden om de landbouwers te stimuleren en te vergoeden voor extra kosten op het vlak van onder andere kwaliteit, controles en investeringen.

Praktijk bewijst dat het kan

Een groeiende groep land- en tuinbouwers bewijst vandaag reeds dat het haalbaar is zich te onderscheiden binnen het wijzigende markt- en maatschappelijk gebeuren. Zij vormen het beste bewijs dat wat reeds aan mogelijkheden werd naar voor geschoven geen dromen, maar concrete mogelijkheden inhoudt.

Deze innoverende land- en tuinbouwers richten zich op zeer uiteenlopende markt-vragen en passen hun productieproces aan. Ze nemen de productontwikkeling en -vermarketing zelf in handen of werken hiervoor samen met gespecialiseerde partners in de keten. Er groeiden op dit vlak een aantal nieuwe formele en informele samenwerkingsvormen; elders worden bestaande versterkt.

Waar samenwerking vroeger vooral gericht was op het samenbrengen van de productie, bijvoorbeeld op de veilingen, staan daarnaast nu ook kostenefficiëntie, risico-beheersing en complementariteit tussen

de verschillende partners centraal. Glas-tuinbouwbedrijven kopen samen energie in, melkveehouders werken samen voor de aankoop van maïszaad of machines.

Biotechnologische ontwikkelingen zullen zorgen voor nieuwe mogelijkheden binnen de hele landbouwketen. Mits de nodige voorzorgsmaatregelen inzake co-existentie met gangbare en bio-teelten, kan de Vlaamse land- en tuinbouw inzake het aanwenden Genetisch Gemodificeerde Gewassen niet achterblijven op zijn voorname concurrenten binnen Europa.

Vanuit hun kennis om met plant en dier om te gaan ontwikkelen meer en meer bedrijven ook specifieke 'diensten'. Ze bieden educatieve of recreatieve beleevingsarrangementen aan, integreren een zorgfunctie in hun bedrijf of schakelen zich in in natuur- en landschapsonderhoud. Dat verbreding vandaag reeds in West-Vlaanderen tot resultaten leidt, blijkt uit een studie van de *Universiteit Gent* die vorig jaar in opdracht van de *Provincie West-Vlaanderen* werd uitgevoerd. De totale omzet van de verbredingsactiviteiten in de provincie wordt geschat tussen de 100 en 125 miljoen euro. Voor ruim 300 West-Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven zorgt de verbreding nu reeds voor meer dan 30% van het bedrijfsinkomen. Bijna één op vijf van de ondervraagde boeren stelt belangstelling te hebben om de komende jaren met verbreding onder een of ander vorm te starten.

Zelf heft in handen nemen

Dat daarbij meer dan ooit toekomstgericht uiteenlopende wegen zullen bewandeld worden kan je vandaag nergens beter vaststellen dan op het West-Vlaamse platteland. Bepaalde bedrijven gaan verder op de weg van specialisatie en grootschaligheid, terwijl in de buurt andere bedrijven een hogere toegevoegde waarde beogen uit eigen producten via thuisverwerking. Andere gaan dan weer op zoek naar samenwerking binnen de keten of vinden een bijkomend inkomen op of buiten het bedrijf.

Een belangrijke groep bedrijven zal de uitdagingen met de markt aangaan met schaalvergroting als gevolg. De zware investeringen en een verminderde overheidssteun vergen een doortastend management en een steeds verder doorgedreven vakkennis.

- **Biobrandstoffen winnen aan belang.** In hoeverre kan de Vlaamse landbouw met zijn kleinere bedrijfsstructuren en versnipperde landbouwpercelen inspelen op de vraag naar basisproducten voor energieproductie?

Dit alles zal niet kunnen verhinderen dat het aantal landbouwers de komende jaren verder zal afnemen. Prognoses voorspellen ons voor 2015 nog zo'n 20.000 land- en tuinbouwbedrijven in Vlaanderen, waarvan minstens een derde in bijberoep. De terugloop biedt alvast letterlijk en figuurlijk ruimte voor hen die de uitdaging met de toekomst willen aangaan. Blijft natuurlijk de onzekerheid omtrent diverse factoren waar de individuele landbouwer weinig of geen vat op heeft. Een aantal zijn niet nieuw. Tot op heden heeft de sector er met als zijn vindingrijkheid en ondernemerschap een antwoord op gevonden. Dit zal ongetwijfeld ook in de toekomst het geval zijn. Dit neemt niet weg dat wij alles in het werk moeten stellen om op een aantal evoluties te anticiperen. Zowel voor de overheid, de onderzoekscentra en landbouworganisaties, als voor alle schakels van de voedingsketen liggen hier belangrijke uitdagingen.

Toekomst ligt open

Land- en tuinbouw blijven in de eerste plaats een economisch gebeuren. Meer nog dan andere sectoren zijn land- en tuinbouwers daarbij overgeleverd aan een aantal externe factoren die ze zelf niet in de hand hebben. Dit maakt er de uitdaging alleen maar groter op. De verdere liberalisering van het marktgebeuren en de gewijzigde maatschappelijke omstandigheden hebben als gevolg dat de Vlaamse bedrijfsleiders bij de verdere uitbouw van hun bedrijf voor een belangrijke keuze komen te staan. Of men kiest resoluut voor het vrije marktgebeuren, met een verdere uitbouw en intensivering als gevolg, of men opteert eerder in te pikken op een aantal maatschappelijke verwachtingen. Beide keuzes bieden tal van mogelijkheden en uitdagingen, zowel op technisch als organisatorisch vlak met een grote diversiteit aan mogelijke bedrijfsvormen als gevolg. Juist in deze diversiteit en veelzijdigheid ligt - gesteund op de ondernemerskracht en de deskundigheid van onze land- en tuinbouwers - de toekomst van de Vlaamse land- en tuinbouw. ■